

Περί του ελληνικού εθίμου του αποκεφαλισμού (ή, πως στήνεται ένα κράτος στην έρημο)

Σε σχέση με τον τετραετή πλέον συριακό εμφύλιο πόλεμο, δεν γίνεται κανείς να χάσει το εξής παράδοξο. Μια ολόκληρη σειρά παντοδύναμων και μη κρατών από όλες τις μεριές του πλανήτη (ή.π.α., ρωσία, γαλλία, αγγλία και βέβαια μην ξεχάσουμε την Ελλάδα) εμφανίζονται να θέτουν ως αντίπαλο τους το ισλαμικό κράτος (IS) χωρίς να μπορούν να το λυγίσουν από αέρος ή και με την παροχή στρατιωτικής βοήθειας στους ντόπιους τους συμμάχους (Ασάντ, αντιπολίτευση, κούρδους). Το ισλαμικό κράτος αλλού υποχωρεί και αλλού προελαύνει, σίγουρα πάντως δεν ηττάται παρά τις μεγάλες δυνάμεις που έχουν συγκεντρώσει εναντίον του οι αντίπαλοί του και εμφανίζεται ως ανίκητο, δίχως να είναι ξεκάθαρο από πού αντλεί τη δύναμη του. Στα ελληνικά/δυτικά ΜΜΕ η αναπαράσταση του αήττητου ισλαμικού κράτους βασίζεται εν πολλοίς στη σκληρότητα και την ακρότητα των πρακτικών του (αποκεφαλισμοί, κρέμασμα των αντιπάλων του κ.τ.λ.) και στην εν πολλοίς ανορθολογική εντύπωση – που μεταδίδεται αγκαζέ με άλλους τόνους βλακείας – ότι «αυτοί δεν καταλαβαίνουν χριστό!» Το θέμα, βέβαια, με τους δυτικούς φακούς που βρίσκονται πάνω στο IS δεν είναι ότι κατασκευάζουν εκ του μηδενός τις πρακτικές του IS (άλλες φορές το έχουν κάνει κι αυτό), αλλά το με ποια ιδεολογικά φτιασίδια τις τύνουν. Για παράδειγμα, αν οι 'βαρβαρότητες' χαρακτηρίζουν τους τζιχαντιστές, τότε είναι σίγουρα ο 'πολιτισμός' που... αφορά την αντίπαλή του Δύση. Αυτό που θέλουμε να προβληματοποιήσουμε εδώ, με σκοπό την αποσταθεροποίηση των συμπαγών αυτών κατηγοριών ('πολιτισμός-βαρβαρότητα') ως ιδεολογικών φακών της σύγκρουσης στη Συρία, είναι η πρακτική της αναπαραγωγής (των 'σκληρών εικόνων') των αποκεφαλισμών μέσα από την ιστοριοποίηση-σχετικοποίηση των πρακτικών αυτών μέσα στην ελληνική ιστορία. Πιο κάτω θα γράψουμε και τι συμπεράσματα βγάζουμε εμείς από όλα αυτά.

Ο ιστορικός Μαρκ Μαζάουερ όταν έγραψε το γνωστό του βιβλίο για τα Βαλκάνια (2000) αισθάνθηκε υποχρεωμένος να αφιερώσει τον επίλογο του γύρω από το ζήτημα της βίας, γνωρίζοντας καλά πως στην περιοχή των Βαλκανίων είχε πέσει το στίγμα, ακόμα και από τους ίδιους τους ναζί (!), μιας εξαιρετικά βίαιης περιοχής, μιας φωλιάς όπου επιβίωνε μια 'πρωτόγονη και ανατολίτικη δίψα για αίμα'. Ο Μαζάουερ γράφει βέβαια πως οι αποκεφαλισμοί και η δημόσια έκθεση κεφαλών υπήρξαν κοινή πρακτική και στον 'πολιτισμένο κόσμο', τη γερμανία και την αγγλία για παράδειγμα, μέχρι και τα μέσα του 19ου αιώνα (1820-1860). Τα βασανιστήρια, μάλιστα, όπως το 'ξερε και ο Φουκώ, θα έπρεπε να διατηρούν μια 'λαμπρότητα'! Στις τελετές αυτές πρωταγωνιστής θα έπρεπε να είναι ο λαός και στον

λαό πάλι θα έπρεπε να απευθύνεται τόσο ο κίνδυνος τιμωρίας, διαμέσου του φόβου να τα δουν με τα μάτια τους, όσο και η «εντύπωση τρόμου μέσα από το θέαμα μιας εξουσίας που πλήττει με μανία τον ένοχο.»[1] Με τη μαρτυρία της τιμωρίας κατασκευάζονταν εξάλλου οι συμμετοχοί σε αυτήν. Η αντιμετώπιση αυτών των 'βαρβαροτήτων' στην Ευρώπη άλλαξε μόνον όταν οι 'ευγενείς τάξεις' αποφάσισαν ότι δεν άντεχαν να έρχονται σε επαφή με τα αποτρόπαια δημόσια θεάματα. Οι θανατικές ποινές, έπειτα, μειώθηκαν αισθητά στο ποινικό σύστημα του Ηνωμένου Βασιλείου.

Και όπως πάντα, οι Βρετανοί και άλλοι άρχισαν να εξαγουν αυτόν τον 'ανθρωπισμό' και τον 'πολιτισμό' τους μέσω των περιηγητών που ταξίδευαν στα Βαλκάνια τα αμέσως επόμενα χρόνια, έβλεπαν ιδίως όμματι τις άγριες μάχες συγκρότησης των εθνικών κρατών απέναντι στους Οθωμανούς και τις παραδειγματικές δημόσιες τιμωρίες εναντίον αποστατών και εχθρών, και μοίραζαν στους ιθαγενείς... συστάσεις. Οι τοπικοί ηγεμόνες αντιδρούσαν σε αυτές τις συστάσεις, αλλά στην πραγματικότητα μέχρι τα μέσα του 20ου αιώνα, οπότε και όλα σχεδόν τα κράτη είχαν πια δημιουργηθεί, άλλαζαν και στα Βαλκάνια οι αντιλήψεις περί τιμωριών με την κρατική βία να παίρνει χαρακτήρα 'εξατομικευμένο, διακριτικό και απρόσωπο'. Παραθέτοντας έναν έλληνα δημοσιογράφο τη δεκαετία του 1920 ο Μαζάουερ, δείχνει να λέει πως το κράτος είχε πια «καθήκον να δείξει ότι είναι πάνω απ' όλους και απ' όλα.» Ίσως το πιο σημαντικό από το βιβλίο του Μαζάουερ είναι το ότι τα περί βίας τοποθετούνται δίπλα στο κεφάλαιο περί συγκρότησης των βαλκανικών κρατών. Τα νέα κράτη, με τη δημιουργία τους έπρεπε να δείξουν ότι αυτά και μόνον αυτά θα κατείχαν το μονοπώλιο της βίας.

[1] Επιτήρηση και Τιμωρία: η Γέννηση της Φυλακής, Foucault Michel, 2011, Πλέθρον, σελ. 69.

Το ελληνικό κράτος φτιάχτηκε στη δεύτερη δεκαετία του 19ου αιώνα. Αυτό δεν σήμαινε, όμως, απαραίτητα πως ο κρατικός μηχανισμός έλεγχε όλη του την επικράτεια, τους πληθυσμούς, τους θεσμούς των γηγενών κι ούτω καθεξής. Σε επίπεδο αντίστασης στις ελληνικές κρατικές πολιτικές ως ένας πρώτος μόνιμος μεπλάς εσωτερικής ασφάλειας αναδείχθηκαν οι ληστές.[2] Από το 1833 επισήμως και στα 1880-1920, με τις αναδιαρθρώσεις της αγροτικής παραγωγής εξαπολύονται τα κυρίως κρατικά κύματα βίας εναντίον τους. Η επίδειξη των κομμένων κεφαλών τους ήταν απαραίτητη ώστε να μπορούν να εισπράξουν την αμοιβή οι κυνηγοί των ληστών.[3] Τα κεφάλια επιδεικνύονται στις κατά τόπους διευθύνσεις της χωροφυλακής και μαζεύονται στην Αθήνα. Έπειτα, τα κεφάλια των πλέον διαβόητων ληστών εκτίθενται (μέχρι και σήμερα!) στο Εγκληματολογικό Μουσείο της Αθήνας, που τελεί υπό τη διαχείριση της Διεύθυνσης Εγκληματολογικών Αναζητήσεων από τη δεκαετία του 1930. Η πρακτική του αποκεφαλισμού αυτού του τύπου εσωτερικών εχθρών γνωρίζει προσωρινή ύφεση μετά το 1930 και την οριστική διάλυση των περισσότερων ληστρικών συμμοριών της υπαίθρου και μέχρι το 1941-1942. Αναβιώνει, όμως, σαν πρακτική, από το 1944 μέχρι το 1950, και με ιδιαίτερη ένταση από το 1947 έως το 1949, εναντίον ανταρ(ισσ)ών του Δημοκρατικού Στρατού Ελλάδος κατά την περίοδο του εμφυλίου.[4]

Οι αποκεφαλισμοί διαπράττονται από το επίσημο ελληνικό κράτος (χωροφυλακή, επίλεκτα στρατιωτικά τμήματα Μ.Α.Υ. και Λ.Ο.Κ., καθώς και άλλες παρακρατικές συμμορίες πρώην ταγματασφαλιτών). Ένας από τους πιο γνωστούς αποκεφαλισμούς είναι του Άρη Βελουχιώτη και του Τζαβέλλα. Τα κεφάλια τους εκτέθηκαν σε φανοστάτη της πλατείας Τρικάλων τον Ιούνιο του 1945. Δεν ήταν όμως οι μοναδικές περιπτώσεις, ίσα-ίσα. Στο άρθρο που παραπέψαμε μονάχα, απαριθμούνται περί τις 250 περιπτώσεις αποκεφαλισμών και άλλες 50 περίπου περιπτώσεις άγριων βασανιστηρίων και βιασμών, παλουκωμάτων, κρεμάσματος και σταυρώσεων, μάλλον ελάχιστες όμως σε σχέση με τον συνολικό αριθμό.

Το πτώμα του Καπετάν Πέρδικα κρεμάστηκε το 1949 σε μια πλατεία στην Τρίπολη και η τοπική εφημερίδα δημοσίευσε τα σχετικά συγχαρητήρια. Αντίστοιχες εκτελέσεις και πανηγυρισμοί, ή απλώς εκθέσεις πτωμάτων και κεφαλιών γίνονταν σε όλη την επικράτεια, στον Αλμυρό Βόλου, την Έδεσσα, στις κεντρικές πλατείες Χανίων και Ηρακλείου, στους

Μολάους, τη Λευκάδα, τη Χαλκίδα, τη Στυλίδα, την Ιστιαία, τη Σπάρτη, την Ανδρίτσεινα, στην Τσαριτσάνη, στο Βαθύ Σάμου, το Αγρίνιο και αλλού. Σε άλλες περιπτώσεις, τα κεφάλια των ανδρών και των γυναικών του ΔΣΕ, τότε που δεν υπήρχε youtube, τα περιφέρονε άλογα από χωριό σε χωριό για να τα δουν όλοι και όλες. Στο χωριό Βουργαρέλι Άρτας το 1949 κεφάλια και αποκομμένα χέρια ανδρών του ΔΣΕ βρίσκονται κρεμασμένα σε δέντρο, ενώ στη Μουσταφόβρυση ένας κομμουνιστής βρέθηκε κρεμασμένος το 1945 σε δέντρο με βγαλμένα μάτια. Το σώμα βρισκόταν σε περίοπτη θέση για να το βλέπουν όσοι πήγαιναν στην βρύση από τα γύρω χωριά. Το κίνητρο του αποκεφαλισμού κομμουνιστών ήταν και οικονομικό. Μία λίρα πληρώνονταν οι φασίστες δολοφόνοι για το κάθε κεφάλι. Στο Καστέλι το 1949, γυρνούσε στο χωριό καρότσα φορτωμένη με κεφάλια, ενώ στα Τρίκαλα και την Άρτα τα δένανε σε προφυλακτήρες αυτοκινήτων του ελληνικού στρατού. Κάποια κεφάλια εκτίθεντο σε παζάρια, όπως στο Κιλκίς. Μετά την έκθεση τους, πετιούνταν στα σκουπίδια. Άλλους τους κρεμούσαν... σε αυλές σχολείων, ενώ στη Μηνιά Εύβοιας και τη Φλώρινα κοσμούσαν τα προαύλια των κτιρίων της χωροφυλακής. Στον Άγιο Βασίλειο Κυνουρίας στρατιωτικοί και χωροφύλακες έπαιξαν ποδόσφαιρο στην πλατεία του χωριού με το κεφάλι ενός αντάρτη και έπειτα το έδωσαν στα σκυλιά.

Οι οικογένειες των ανταρ(ισσ)ών πλήρωναν το δικό τους τίμημα. Το κομμένο κεφάλι του στελέχους του ΚΚΕ, Θεόδωρου Πρεκεζέ εκτέθηκε στην πλατεία της Αράχωβας και μετά στην Σπάρτη, έπειτα εξανάγκασαν τον πατέρα του να το κουβαλάει. Το καλοκαίρι του 1947 στην Τσαριτσάνη, ο Χρήστος Στράτσιος αυτοκτόνησε προκειμένου να μην παραδοθεί στο στρατό. Ωστόσο, αποκεφαλίστηκε από τις Μ.Α.Υ. (Μονάδες Ασφαλείας Υπαίθρου) και φωνάχτηκε η μάνα του για να της αδειάσουν στην ποδιά της το κεφάλι του γιου της. Η γυναίκα τρελάθηκε και περιδιάβαινε το

[2] Βέβαια, το πρόβλημα της ληστείας δεν υπήρξε ποτέ απλώς ένα πρόβλημα εγκληματικότητας. Ήταν συνδεδεμένο με τη νομαδική ζωή πολλών, κυρίως βλάχικων και εν γένει ορεινών, πληθυσμών, τη δυσκολία τους να προσαρμοστούν σε ένα μοντέλο ιδιοκτησίας, παραγωγής και φορολόγησης κάτω από κρατική εποπτεία αλλά και τα προσωποπαγή, συγγενικά δίκτυα αλληλοβοήθειας και ασφάλειας που έστηναν για την προστασία τους. Κομμάτι αυτών των δικτύων αποτελούσαν και οι γνωστές ομάδες των ληστών, όποτε δηλαδή οι τελευταίες δεν ήταν απλώς ανεξάρτητες ομάδες που βιοπορίζονταν μέσα από την παρανομία, μετά τον αποκλεισμό τους από μόνιμες θέσεις στον τακτικό ελληνικό στρατό.

[3] Έλεγχος του Εγκλήματος και Δημόσια Αστυνομία. Τομές και Συνέχειες στην Αντεγκληματική Πολιτική, Βιδάλη Σοφία, Α' τόμ., 2007, Σάκκουλας.

[4] "Το χρονικό των κομμένων κεφαλών", Κόκκινος Φάκελος, 23 Δεκεμβρίου 2010. Σε αυτό το άρθρο έχει γίνει μια μεγάλη έρευνα με διασταύρωση τεκμηρίων από ιστορικά βιβλία για τον εμφύλιο, μαρτυρίες κ.τ.λ. Όλα τα παρακάτω περιστατικά αντλήθηκαν από εκεί.

χωριό ουρλιάζοντας για μέρες, μέχρι που τη σκότωσαν κι αυτήν γιατί ενοχλούσε. Το 1947 παρακρατικοί του χωριού Μαργιολάτα Παρνασσίδας δολοφόνησαν τον παλιό αντάρτη του ΕΛΑΣ Ηλία Μακρυνιώτη. Μετά το έγκλημα απέκοψαν το κεφάλι του και χτύπησαν με αυτό την γυναίκα και την επτάχρονη κόρη του. Το κεφάλι του Γιάννη Κόκκαλου αποκόπηκε από συμμορία ταγματασφαλιτών και παρουσιάστηκε πρώτα στην μητέρα του στον Πολύγυρο, θέαμα που την οδήγησε στην τρέλα. Έπειτα, τάφηκε 3 φορές και ξεθάφτηκε από τους παρακρατικούς. Η Κωνσταντίνα Κάντζου για να ξεφύγει από τις διώξεις των ΜΑΥ και των χωροφυλάκων αναγκάστηκε στα 24 της να ανέβει στα βουνά μαζί με τους δικούς της. Τη συνέλαβαν στην Καστοριά, αφού την έδειραν και την βασάνισαν, την έστησαν στην πλατεία της Καστοριάς για ώρες με το κεφάλι του γαμπρού της στο ένα χέρι και του θείου της στο άλλο. Αργότερα την πέταξαν στο κελί της μαζί με τα δύο κεφάλια για να περάσει μαζί τους την νύχτα. Έπειτα οδηγήθηκε στις φυλακές Αβέρωφ. Το 1947 η Daily Mirror αναδημοσιεύει μαρτυρία δεκανέα του αγγλικού στρατού: «Η αστυνομία είναι παντοδύναμος και οι μέθοδοί της χειρότερες και από τις μεθόδους της Γκεστάπο.» Ο αμερικανός πρόξενος στην Αθήνα παρεμβαίνει στην ελληνική διοίκηση για το σταμάτημα των αποκεφαλισμών αλλά παίρνει την απάντηση πως «οι κομμένες κεφαλές και η δημόσια επίδειξή τους αποτελούν ελληνικό έθιμο.»

Κάποια συμπεράσματα... για την ιστορία. Ένα πρωτόλειο συμπέρασμα από τα παραπάνω είναι ότι οι αποκεφαλισμοί δεν γίνονταν για να μείνουν κρυφοί, γίνονταν δημόσια γιατί κεντρικό τους στοιχείο υπήρξε ο εκφοβισμός, ο παραδειγματισμός των τρίτων. Το επίδικο είναι σοβαρό. Ένα κράτος είναι να στηθεί και αυτό δεν θα πρέπει να δείχνει ότι 'κάνει παιχνίδια' αλλά ότι έχει τον έλεγχο και υπό την απειλή μάλιστα της πιο αμείλικτης βίας. Πρακτικές τέτοιες, εξάλλου, εφαρμόστηκαν και από τους περιβόητους μακεδονομάχους. Δεύτερο συμπέρασμα; Ανεξαρτήτως του πως οι έλληνες θέλανε να δικαιολογήσουν την πρακτική των αποκεφαλισμών, είτε ως έθιμο είτε ως μέρος ενός τυπικά καθορισμένου νομικού στάτους, το γεγονός ότι οι αποκεφαλισμοί εφαρμόστηκαν εναντίον ληστρικών ομάδων αλλά και εναντίον κομμουνιστών δείχνει ότι το κράτος, οι φασίστες και οι κοινωνικοί τους σύμμαχοι δεν δίστασαν να εξαπολύσουν μεγάλες ποσότητες βίας ενάντια στους διάφορους εσωτερικούς εχθρούς του ελληνικού κράτους: βίας συλλογικής, καταϊγιστικής και εκμηδενιστικής. Και στις δύο περιπτώσεις το κρατικό μονοπώλιο της βίας υπήρξε το κεντρικό διακύβευμα. Δεν θεωρήθηκε φυσικά ότι κινδύνευσε από τους

παρακρατικούς-φασίστες αλλά από τους ληστές και έπειτα, σε εντελώς διαφορετικό συγκείμενο, από τους οργανωμένους ένοπλα κομμουνιστές. Το διακύβευμα αυτό κρίθηκε ότι αναδύθηκε σε περιόδους κρατικής κρίσης, καταστάσεις εξαίρεσης όπου οι αντίπαλοι του ελληνικού κράτους σπκώσανε ένα μη αποδεκτό ανάστημα με όρους όπλων.

Και ένα τελευταίο, πιο κρίσιμο, που όμως μας αφορά και στο σήμερα. Σήμερα, λοιπόν, που οι παραπάνω ιστορίες έχουν καταχωνιαστεί σε σκονισμένα ντουλάπια, τα φώτα των δυτικών και ντόπιων ΜΜΕ διευκολύνουν το ελληνικό κράτος και τις ελληνικές οικογένειες να κάνουν πως δεν ξέρουν τι έχει στο υπόγειό της η συμφιλιωμένη εθνικά ελληνική κοινωνία (και ιστορία). Και, έτσι, με περίσσιο θράσος μιλάνε για τους 'ακραίους τζιχαντιστές', αυτούς τους Άλλους, που όμως είναι τόσο ίδιοι και απaráλλακτοι με τους 'τζιχαντιστές του εθνικού Εμείς'. Το IS αναπαράγει δημόσια τις πρακτικές του για το δικό του κοινό και τα δυτικά/ελληνικά ΜΜΕ για το δικό τους. Στρατοί, μέσα ενημέρωσης και κράτη σε αυτό το παμπάλαιο παιχνίδι. Εμείς λέμε, λοιπόν, ότι δεν χρειάζεται να κάνει λοιπόν κανείς και καμιά έρευνα γύρω από το ακραίο και το μετριοπαθές ισλάμ ή τις μακραίωνες παραδόσεις της ανατολής. Δεν θυμάται κανείς άραγε πως στήνεται ένα κράτος, ας πούμε το ελληνικό;

Antifa Negative, Ιανουάριος-Φεβρουάριος 2016.

(για περισσότερα: <http://antifa-ngt.espivblogs.net/>)